

9. Lærebøker og fagbøker

Michael 2022; Supplement 29: 298–309.

Historien om faglitteraturen er på mange måter historien om fagutviklingen, kampen om egen spesialitet og utviklingen av de akademiske institusjonene (Hunskår, 2013). Kapitlet skal gi en oversikt over allmennmedisinsk faglitteratur som springer ut fra vårt eget fagmiljø. Instituttets ansatte har publisert fagstoff om og for sitt eget fag i mange ulike sjangrer, som fagbøker, lærebøker, handlingsprogram, tidsskriftartikler og etter hvert også digitale produkter. Vi har her begrenset oss til bøker i mer tradisjonell forstand, og dermed utelatt hefter og læremiddel fra legemiddelindustrien, deltakelse i utarbeidelse av handlingsprogram, kompendier og lignende. Vi har satt som krav at minst en av fagmiljøets ansatte må være navngitt som forfatter eller redaktør. Gjennom arbeidet har vi identifisert om lag 60 bokutgivelser, inkludert nye og reviderte utgaver.

Forlagene gir ut mange medisinske fagbøker, men hva skal til for at faglitteraturen er spesifikk *allmennmedisinsk*? En artikkel i *Tidsskriftet* i 1990 drøftet krav og forventninger til slik faglitteratur (Horgen, 1990). I alt 16 krav ble kategorisert i fire hovedområder:

- a) Det må kunne argumenteres for at allmennlegen eller studenten trenger boka
- b) Boka må få fram det teoretiske og faglige fundamentet for allmennmedisinen
- c) Boka må få fram det praktiske og konkrete innholdet i allmennmedisinen
- d) Boka må ha en form som gjør den lett tilgjengelig for en travel allmennlege

Fagbøker for og om allmennpraksis i Norge: Mange gode hjelpere

Fra starten i 1983 hadde Norsk selskap for allmennmedisin (NSAM) et publiseringsutvalg (PU) med oppgave å stimulere til skriving og utgivelse av allmennmedisinsk faglitteratur (Kirkengen, 2004). For ytterligere å styrke skrivelysten mellom allmennlegene, omgjorde NSAM sitt forskningsstipend til et forfatterstipend i 1996.

I samarbeid med Universitetsforlaget etablerte PU bokserien *Allmennpraktikerbiblioteket*. I denne serien kom det hele 10 bøker i løpet av 6 år. Serien endret senere navn til *Allmennpraktikerserien*. Bøkene har et vidt spekter av emner, inkludert Kirsti Malterud og Marit Hafting sine doktoravhandlinger. *Hverdagspediatri* av barnelegen Ole Sverre Haga kom i 1995 som en videreutvikling av et kompendium til bruk for turnusleger, senere omarbeidet for allmennmedisinundervisningen i Bergen, der Haga deltok i mange år.

Parallelt med etablerte serier og involvering av PU ble det utgitt en rekke frittstående bøker av og for allmennleger. Avgrensingen til hva som er en fagbok for allmennpraksis, kan være uklar. Vårt fagmiljø har uansett publisert over et stort tematisk spenn, fra kliniske håndbøker, teori og filosofi til utenlandske fagbøker. PU ble oppløst i 2006, da man mente at fødselshjelperperioden var over, og faget og fagforfatterne kunne stå på egne ben også når det gjaldt bokutgivelser.

Institutt for allmennmedisin (IAM) 1972–1991: Per Fugelli sto for produksjonen nesten alene!

I takt med den faglige utviklingen og fagidentiteten i allmennmedisinen ble det på 1980-tallet etterlyst litteratur som rettet seg direkte mot allmennlegene. I professor Sigurd Humerfelt sin tid ved IAM (1972–1984) har vi ikke funnet en eneste fagbok fra universitetsmiljøet i Bergen.

Det hadde altså vært stille lenge på bokfronten i norsk allmennmedisin da Per Fugelli ble professor i Bergen i 1984. I et berømt foredrag på APLFs Beito-kurs samme år rettet han en harmdirrende pekefinger mot sitt eget fag: Du skal skrive ditt fag! (Fugelli, 1984). Begrunnelsen var presist formulert. Den allmennmedisinske erfaringen og kunnskapen må ned på papiret via hånden og pennen:

- Først da blir den et bidrag til den allmennmedisinske fagutviklingen
- Først da kan den prøves og læres
- Først da kan vi dokumentere vårt fag
- Først da *er* vi et fag!

Per Fugelli skrev selv nesten 50 bøker i sin levetid, de fleste som eneforfatter. Her nevner vi de bøkene som vi mener å kunne identifisere som å ha bakgrunn i eller relatert til hans tid som professor i allmennmedisin i Bergen:

- Per Fugelli. *Fiskerens helsebok*. Oslo: Universitetsforlaget, 1984.
- Per Fugelli, Kjell Johansen, red. *Langsomt blir faget vårt eget*. Oslo: Universitetsforlaget, 1984.
- Per Fugelli. *Helse, livsstil og levekår. Innføring i samfunnsmedisin*. Oslo: Aschehoug, 1985.
- Per Fugelli, red. *Huslegen I og II*. Oslo: Arnkrone Nordiske Bokverk, 1985.
- Knut Halvorsen, Odd Bakken, Per Fugelli. *Arbeidsløs i velferdsstaten – helse og velferdsfølger av å være uten lønnet arbeid*. Oslo: Universitetsforlaget, 1986.
- Per Fugelli, Jens Eskerud, Kjell Haug, Kjell Johansen. *Å lage gode leger. Mål og plan for den almenmedisinske grunnutdanningen*. Oslo: Universitetsforlaget, 1986.
- Per Fugelli, Magne Nylenna, red. *Kunnskap er makt – og bør deles med andre*. Oslo: Universitetsforlaget, 1987.
- Arild Bjørndal, Per Fugelli. *Nerveproblemer og nervemedisiner*. Oslo: Aschehoug, 1987.
- Per Fugelli. *Helse og rettferdighet*. Bergen: Alma Mater, 1990.
- Per Fugelli. *Med sordin og kanon*. Oslo: Tano, 1990.
- Even Lærum, Per Fugelli. *Forskningsveiledning*. Oslo: Universitetsforlaget, 1990.
- Per Fugelli, red. *Flexicon. Medisin I og II*. Oslo: Arnkrone Nordiske Bokverk, 1990.
- Bent Guttorm Bentsen, Dag Bruusgaard, Åsa Rytter Evensen, Per Fugelli, Ivar Aaraas, red. *Allmennmedisin. Fag og praksis*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 1991.

Lærebøkene i allmennmedisin 1991–2022 – læreboksuksesser med sterk bergensk påvirkning

Etter at studentundervisning i allmennmedisin startet ved de nye universitetsinstituttene på 1970-tallet, kom det raskt en debatt om hva som skulle være pensum og hvilke bøker studentene burde lese (Fugelli, 1981). I Danmark utga FADLs forlag fembindsverket *Lærebog i almen medicin* (1977–82), men bøkene var lite egnet for norske studenter. I 1981 kom *An introduction to family medicine* av professor Ian McWhinney fra Canada, en lærebok som har hatt stor verdi i utviklingen av allmennmedisinen internasjonalt helt til i dag. Den ble introdusert som pensumbok i Oslo og Trondheim, men ikke

i Bergen eller Tromsø. Mangelen på en lærebok tilpasset norske forhold var synlig og tydelig, og satte faget i et underlig lys.

Per Fugelli var sentral i diskusjonene og hadde selv disposisjonen for en bok klar i 1983–84, men etter noen år i Bergen ga han opp soloprosjektet. Ved instituttet i Bergen var det diskusjoner om å ta på seg ansvaret for et læreverk, men synspunktene sprikte mye (Haug, 2003). Noen mente at en lærebok i allmennmedisin var et umulig paradoks i seg selv på grunn av fagets brede tilnærming og med innslag fra alle andre kliniske fag, mens andre mente det var en helt avgjørende del av den prosessen faget var inne i. Fugelli la selv listen høyt for en lærebok, og fallhøyden ble ikke mindre etter at han i en svært omdiskutert bokanmeldelse «slaktet» en respektert professorkollega for det første svenske forsøket på å skrive studentlærebok i faget (Tibblin 1989; Fugelli 1990).

I 1991 kom boka *Allmennmedisin – Fag og praksis*, med Bent Guttorm Bentsen, Dag Bruusgaard, Åsa Rytter Evensen, Per Fugelli og Ivar Aaraas som redaktører (figur 1). Boka handlet ikke om symptomer og sykdommer, men om allmennlegens roller og arbeidsmåter. Boka ble senere oversatt til både svensk og dansk. Boka ble pensum ved alle de norske fakultetene, som et kjærkomment og konkret tegn på allmennmedisinen som universitetsfag. Den var i bruk både hos oss i Bergen og de andre fakultetene inntil 2003.

Allmennmedisin – Klinisk arbeid (1997)

Fugelli var en viktig inspirator for prosessen som i 1997 endte med utgivelsen av *Allmennmedisin – Klinisk arbeid*, selv om han selv ikke deltok i dette arbeidet. Han hadde oppfordret oss andre til å gå videre med en klinisk lærebok etter utgivelsen av boka fra 1991. Men på denne tiden var han på vei ut av formelle posisjoner i allmennmedisin og hadde nye jaktmarker i sikte.

På det allmennmedisinske instituttmøtet i 1992 ble det nedsatt en arbeidsgruppe som skulle fungere som tenkekomité for en klinisk lærebok. Terje Johannessen (NTNU), Knut Holvedahl (UiT), Olav Rutle (UiO) og Steinar Hunskår (UiB) var medlemmer. I løpet av 1993/1994 gjorde denne gruppa et omfattende utredningsarbeid om læreboka. Det felles instituttmøtet i 1994 applauderte planene for boka, og Steinar Hunskår tok på seg oppdraget som hovedredaktør. I tillegg ble redaksjonskomiteen utvidet med Marit Hafting (UiB) og Irene Hetlevik (NTNU).

Fondet til fremme av allmennmedisinen i Sør-Trøndelag (Nidarosfondet) støttet prosjektet med kr 500.000 fordelt over tre år (1995–97). Dette var helt avgjørende for at prosessen kunne gå videre og at praktisk lærebokarbeid kunne bli en realitet. Forlagsspørsmålet ble avgjort på en uortodoks måte.

De tre forlagene som hadde utgitt faglitteratur for allmennpraksis (Universitetsforlaget, Tano og Ad Notam Gyldendal), ble utfordret til å kjempe om boka etter å ha fått tilsendt «anbudspapir». Basert på svar, presentasjoner og forhandlingsmøter gikk oppdraget til forlaget Ad Notam Gyldendal. De ville satse tungt på boka, delfinansiere prosjektsekretærstilling ved UiB og arbeide for at boka ble en milepæl i allmennmedisinsk faglitteratur.

Boka kom ut til Nidaroskongressen i 1997 (figur 1). Den ble både en faglig og salgsmessig suksess. I ettertid er det lett å slå fast at denne læreboka ble en merkestein i den allmennmedisinske fagutviklingen i Norge, og at den har hatt stor verdi for fagidentitet og fagavgrensning. Boka og redaksjonskomiteen fikk Det medisinske fakultets (UiB) studiekvalitetspris for 1997.

Som en kuriositet kan nevnes at *Norsk Elektronisk Legehåndbok (NEL)* er grunnlagt av Terje Johannessen som var professor i allmennmedisin ved NTNU og medlem av den første redaksjonskomiteen for læreboka. Det faglige grunnlaget for førsteutgaven av NEL var læreboka i allmennmedisin, etter at NEL i 1999 kjøpte bruksrett til struktur og innhold fra Ad Notam Gyldendal for 200 000 kroner. Den første teksten i NEL var et stikkordbasert kondensat av lærebokteksten, og den dag i dag kan rammeverket fra læreboka lett kjennes igjen i NEL.

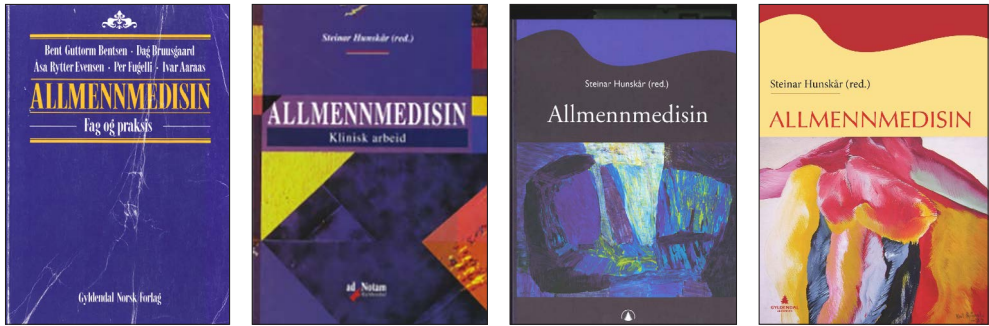
Uten undertittel: Allmennmedisin (2003 og 2013)

Etter få år startet arbeidet med ny utgave, og i redaksjonskomiteén ble Hafting erstattet av Hogne Sandvik fra UiB. Redaktørene av *Allmennmedisin – Fag og praksis* fra 1991 ga signal om at det teoretiske stoffet der burde inkorporeres i en samlet, altomfattende lærebok i allmennmedisin. Og slik ble det, to bøker ble til en. Innledningen ble utvidet til om lag 100 sider, og boka kom uten undertittel med 832 sider som *Allmennmedisin* alene. Visjonen om den «store allmennmedisinboka» var blitt virkelighet (figur 1). Boka ble en suksess for forlaget, og over 12 000 eksemplarer ble solgt.

Fra 2010 ble professorene Mette Brekke (UiO) og Tone Smith-Sivertsen (UiB) nye redaksjonsmedlemmer for Fosse og Hetlevik. Igjen ble en stor allmennmedisinsk dugnad gjennomført. Over 70 personer var med på å skrive boka, mange fra våre universitetsmiljø. Boka kom på markedet i 2013 (figur 1). Faget hadde igjen klart å presentere ei oppdatert, komplett og moderne lærebok.

Vellykket eksportvare

Sverige hadde den samme lærebokdebatten som i Norge; hvordan skrive en omfattende lærebok som dekket hele faget. Allmennmedisinprofessor Birgitta Hovellius i Lund ledet en stor svensk redaksjon som sammen med

Fag og Praksis 1991

*Allmennmedisin
– Klinisk arbeid 1997*

*Allmennmedisin
2. utg. 2003*

*Allmennmedisin
3. utg. 2013*

Figur 1: Lærebøkene 1991–2013

forlaget Studentlitteratur utarbeidet den svenske utgaven *Allmänmedicin*, som kom i 2007. Boka oppnådde lignende status for faget som den norske (Hunskår, 2015).

Tredjeutgaven ble revidert direkte i Sverige basert på den forrige svenske teksten. Man ville legge enda større vekt på forankringen i de sju fakultetene i Sverige, med tanke på å etablere boka som pensumlitteratur. Boka kom ut i Sverige i 2015.

Det danske forlaget Munksgaard hadde solgt de to første norske utgavene i kommisjon med dårlig resultat. Da vi planla tredje utgave i Norge, ville danskene satse på en danskspråklig og nasjonalt bearbeidet utgave. Profesorene Johann Agust Sigurdsson (Reykjavik, Island, nå NTNU i Trondheim) og Calle Bengtsson (Göteborg, Sverige) skrev i 1998 at det var en *skandinavisk* bok som var utgitt i Norge i 1997. 15 år senere var dette i ferd med å materialisere seg. Et stort arbeid ble lagt ned i Danmark før boka kom i 2014.

Som om ikke det var nok, tok professor i allmennmedisin ved Universitetet i Tartu, Ruth Kalda, kontakt med tanke på en estisk utgave. Gjennom en nasjonal redaksjon og veiledning fra Steinar Hunskår kom *Peremeditsiin* på markedet i 2020, til bruk både i grunnutdanningen og spesialistutdanningen i allmennmedisin i Estland.

Utgavelisten

Her følger en oversikt over alle utgavene:

Steinar Hunskår (red.). *Allmennmedisin: Klinisk arbeid*. Oslo: Ad Notam Gyldendal, 1997.

- Steinar Hunskår (red.). *Allmennmedisin*, 2. utg. Oslo: Gyldendal akademisk, 2003.
- Steinar Hunskår (red.). *Allmän Medicin*. Lund: Studentlitteratur, 2007.
- Steinar Hunskår (red.). *Allmennmedisin*. 3. utg. Oslo: Gyldendal akademisk, 2013.
- Steinar Hunskår (red.). *Almen Medicin*. København: Munksgaard, 2014.
- Steinar Hunskår (red.). *Allmän Medicin*. 2. utg. Lund: Studentlitteratur; 2015.
- Steinar Hunskår (red.). *Peremeditsiin*. Tartu: Tartu ülikool kirjastus, 2020.

Hva med fremtiden?

Det er nå i 2022 ni år siden forrige utgave, men studentene melder at boka fremdeles er god og nyttig, og den blir mye brukt ved medisinstudiene både innenlands og hos utenlandsstudentene. Forlaget og redaktøren har konkludert med at boka er etterspurt, den er ikke overflødig i en digital verden, og studentene er entydige i sine ønsker om oppdatering. Det er opprettet en ny redaksjonskomité, der bare redaktøren er med videre fra sist. Yngre krefter er sluppet til, med god forankring i allmennmedisin og med god geografisk spredning: førsteamanuensis Anja Maria Lyche Brænd (UiO), førsteamanuensis Håvard Skjellegrind (NTNU) og professor Peder A. Halvorsen (UiT). Planen er at en fjerde utgave skal komme i 2023. Selv om bare redaktøren er UiB-basert i den nye redaksjonskomitéen, er det rekruttert en rekke nye forfattere fra bergensmiljøet. Bergen er dermed fortsatt en viktig base for læreboken.

Kvalitativ forskning: En serie metodebøker fra Kirsti Malterud

Professor Kirsti Malterud har gjennom en serie populære metodebøker fra 1996 og til i dag satt kvalitative forskningsmetoder på dagsorden innen medisin og helsefag. Bøkene er kommet i nye og utvidede revisjoner, og bøkene har betydelig autoritet og utbredelse hos forskere innen medisin og helsefag. Her følger en oversikt over alle utgavene med en kort innholdsbeskrivelse:

Kirsti Malterud. *Kvalitative metoder i medisinsk forskning – en innføring*.

1. utg. Oslo: TANO, 1996. Første innføringsbok på norsk om kvalitative forskningsmetoder skrevet med sikte på medisinske forskere. Boken presenterer de kvalitative metodenes egenart, muligheter og utfordringer i teori og praksis.

Kirsti Malterud. *Kvalitativa metoder i medicinsk forskning. En introduktion*.

1. utg. Lund: Studentlitteratur, 1998. Svensk oversettelse av boken fra 1996.

- Kirsti Malterud. *Kvalitative metoder i medisinsk forskning*. 2. utg. Oslo: Universitetsforlaget, 2003. Revidert utgave av boken fra 1996. Betydelig omarbeidet, særlig når det gjelder forutsetninger og kriterier for vitenskapelig kvalitet. Her presenteres første versjon av analysemetoden systematisk tekstkondensering.
- Kirsti Malterud. *Kvalitative metoder i medisinsk forskning*. 3. utg. Oslo: Universitetsforlaget, 2011. Tredje utgave av boken fra 1996. Betydelig omarbeidet med nye kapitler om prosjektlogg, kvalitative metaanalyser og diskursanalyse.
- Kirsti Malterud. *Fokusgrupper som forskningsmetode for medisin og helsefag*. Oslo: Universitetsforlaget, 2012. Boken er skrevet for forskere i medisin og helsefag som vil bruke fokusgrupper som metode i kvalitative studier. Fokusgrupper er en spesiell variant av gruppeintervju der samhandlingen mellom deltakerne kan gi en merverdi. Boken presenterer metodiske prinsipper, fremgangsmåter og utfordringer.
- Kirsti Malterud. *Kvalitative metoder i medisinsk forskning. En introduktion*. 2. utg. Lund: Studentlitteratur, 2014. Revidert utgave av boken fra 1998.
- Kirsti Malterud. *Kvalitative forskningsmetoder for medisin og helsefag*. 4. utg. Oslo: Universitetsforlaget, 2017. Fjerde reviderte utgave av boken fra 1996. Nye kapitler om vitenskapsteori, tolkning, implementeringsforskning og teoretiske spørsmål.
- Kirsti Malterud. *Kvalitativ metasynthese som forskningsmetode i medisin og helsefag*. Oslo: Universitetsforlaget, 2017. Boken er skrevet for helseforskere som vil bruke kvalitativ metasynthese som forskningsmetode for systematisk oversikt, syntese og bærekraftig gjenbruk av kvalitative primærstudier.
- Kirsti Malterud. *Qualitative metasynthesis: A research method for medicine and health sciences*. Abingdon: Routledge, 2019. Engelsk oversettelse av boken fra 2017.

Andre fagbøker skrevet eller redigert av personer fra instituttmiljøet eller i tilknytning til dette

Mange har vært skriveføre og utgitt bøker innen ulike emner, ikke bare allmennmedisin som sådan, men innen tilgrensede eller frittstående områder (figur 2 og 3). Bjørn Bjorvatn har skrevet flere bøker om søvn, både for den som utreder og behandler, og selvhjelps bøker for dem som sover dårlig. Janecke Thesen var medforfatter på den første boken om svangerskapsomsorg i allmennpraksis, som kom i mange utgaver før Helsedirektoratet overtok med sine nasjonale retningslinjer. Edvin Schei har vært en ivrig bokskriver om legeutdanning, legerollen og kommunikasjon. Her er en

kronologisk liste over resten av bøkene vi har identifisert, med en kort omtale:

- Per Bergsjø, Reidun Førde, Sonja Irene Sjøli, Jo Telje, Janecke Thesen. *Svangerskapsomsorg i allmennpraksis*. Oslo: Universitetsforlaget, 1985. Boka er først og fremst skrevet for allmennpraktiserende leger, men er også av nytte for jordmødre og andre grupper av helsepersonell som er engasjert i svangerskapskontroll.
- Kirsti Malterud. *Allmennpraktikerens møte med kvinnelige pasienter*. Doktoravhandling. Institutt for almenmedisin, Universitetet i Bergen. Oslo: TANO, 1990.
- Per Bergsjø, Reidun Førde, Sonja Irene Sjøli, Jo Telje, Janecke Thesen. *Svangerskapsomsorg i allmennpraksis*. 2. utg. Oslo: Universitetsforlaget, 1991.
- Kari Bø, Steinar Hunskaar, Knut Laake, Anne Vinsnes, Inger Steenbuch. *Inkontinens. Om frivillig vannlating hos kvinner og menn*. Oslo: Universitetsforlaget, 1992. En fagbok om urininkontinens beregnet på pasienter og helsepersonell.
- Marit Hafting. *Et eple om dagen. Eldre småforbrukere av helsetjenester*. Oslo: Cappelen Damm, 1995. Boken er basert på doktoravhandlingen der eldre med liten kontakt med helsevesenet intervjues om sykdomsoppfatning, forebygging og hva slags behandling, pleie og omsorg de ønsker dersom de skulle bli syke.
- Edvin Schei. *I kongens klær. En veileder til førstegangstjenesten*. Oslo: Universitetsforlaget, 1996. Opplysningsbok om militærtjenesten, inkludert sosiale og kulturelle utfordringer, samt helsemessige aspekter.
- Per Bergsjø, Reidun Førde, Sonja Irene Sjøli, Jo Telje, Janecke Thesen. *Svangerskapsomsorg i allmennpraksis*. 3. utg. Oslo: Universitetsforlaget, 1998.
- Edvin Schei, Arild Gulbrandsen. *Forstår du, doktor? Mot en humanistisk legeutdanning*. Oslo: Tano Aschehoug, 2000. Artikkelsamling. Med humor, fantasi og faglig innsikt skisseres veier å gå i en radikal nytenking av legers utdanning.
- Kirsti Malterud (red.). *Kvinnens ubestemte helseplager*. Oslo: PAX, 2001. Populærvitenskapelig bok om medisinsk uforklarte symptomer blant kvinner, med formidling fra forfatterne sine forskningsprosjekter.
- Kirsti Malterud, Steinar Hunskaar (red.). *Chronic myofascial pain. A patient-centered approach*. Oxford: Radcliffe Medical Press, 2002. Fagbok om muskelskjellittidelser i et pasientsentrert perspektiv. Kapittelforfattere fra Norge, Sverige og USA.

- John Nessa. *Medisin og eksistens. Samtale, psykodynamikk og psykoterapi i allmennmedisin*. Oslo: Gyldendal akademisk, 2003. Boken handler om språk, klinisk samtale, narrativ medisin, utviklingspsykologi, menneskesyn og legerolle.
- Knut Stene-Johansen, Edvin Schei, Jan C. Frich. *På sykeleiet – sykdom og medisin i litteraturen*. Oslo: Gyldendal, 2005. Boken gir et litterært blikk på sykdom, med tekster fra ulike forfattere som på forskjellig vis belyser fenomenet.
- Anbjørg Ohnstad, Kirsti Malterud (red.). *Lesbiske og homofile i møte med helse- og sosialtjenesta*. Oslo: Det Norske Samlaget, 2006. Boken er skrevet for fagfolk innen helse- og sosialtjenesten. Her rettes søkelyset mot hvordan homofile og lesbiske møtes av hjelpeapparatet.
- Kirsti Malterud (red.), John Nessa, Per Stensland, Janecke Thesen. *Legekunst i praksis – kommunikasjon lege-pasient*. Oslo: Universitetsforlaget, 2006. Boken er skrevet for legestudenter i utplassering, turnusleger og allmennleger i spesialistutdanning, med forfatternes forskning som utgangspunkt.
- Per Bergsjø, Reidun Førde, Sonja Irene Sjøli, Jo Telje, Janecke Thesen. *Svangerskapsomsorg i allmennpraksis*. 4. utg. Oslo: Universitetsforlaget, 2006.
- Bjørn Bjorvatn. *Bedre søvn. En håndbok for deg som sover dårlig*. Bergen: Vigmostad & Bjørke, 2007. Boken er en selvhjelpsbok for pasienter som sover for lite eller for dårlig. Det formidles evidensbasert kunnskap om behandling av søvnproblemer.
- Edvin Schei. *Hva er medisin*. Oslo: Universitetsforlaget, 2007. En bok i Hva er-serien. Boken gir et bilde av vår tids medisin, der enkeltmenneskers skjebner veves sammen med faglige erfaringer og vitenskapelige perspektiver.
- Bjørn Bjorvatn. *Søvn sykdommer. Moderne utredning og behandling*. Bergen: Fagbokforlaget, 2012. Boken retter seg mot helsepersonell som jobber med pasienter med søvnproblemer, som fastleger, sykehusleger og psykologer, samt studenter innen disse fagene.
- Eivind Meland. *Det hellige som kilde til helse*. Bergen: Eide forlag, 2012. Boken drøfter mulighetene for et allmennreligiøst ståsted med relevans for helse på tvers av tros- og bekjennelsesståsted.
- Bjørn Bjorvatn. *Bedre søvn. En håndbok til deg som sover dårlig*. Bergen: Fagbokforlaget, 2013. Oppdatert og revidert versjon av boken utgitt i 2007.
- Edvin Schei. *Lytt. Legerolle og kommunikasjon*. Bergen: Fagbokforlaget, 2014. Innføring i teori om legerolle og kommunikasjon. Pensumbok på medisinstudiet siden 2015 og brukt i spesialistutdanningen i allmennmedisin.
- Bjørn Bjorvatn. *Ungdomssøvn. Utredning og behandling av forstyrret døgnrytme og andre søvnlidelser*. Oslo: Gyldendal akademisk, 2016. Boken retter

Figur 2: Et utvalg fagbøker 2002–2014

seg mot helsepersonell som jobber med ungdommer med søvnproblemer, men også mot lærere, foreldre og ungdommene selv.

Elisabeth Holm Hansen, Steinar Hunskaar. *Legevaktarbeid*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 2016. Første norske fagbok og lærebok om legevakttjenesten. Beregnet for leger, sykepleiere og andre ansatte fagpersoner i legevakt, samt studenter i disse helsefagene.

Stefan Hjörleifson, Kjersti Lea. *God praksis om medisin og etikk*. Bergen: Fagbokforlaget, 2017. Grunntesen i God praksis er at medisin er en moralsk virksomhet. Boken tar sikte på å stimulere til interesse for etikk og til videreutvikling av den dømmekraften leger trenger for å ivareta profesjonens forpliktelse til å hjelpe.

Steinar Hunskaar, Hogne Sandvik. *Legevaktens historie*. Fra barberkirurg til digital vaktlege. Bergen: Nasjonalt kompetansesenter for legevaktmedisin, 2018. Boken beskriver historien om legevakten som institusjon og klinisk arena fra tidlige tider til i dag.

Bernadette N. Kumar, Esperanza Diaz. *Migrant health. A primary care perspective*. Boca Raton: CRC Press, 2019. Boken gir praktisk veiledning for allmennleger og andre helseprofesjoner i primærhelseteamet til å forbedre helsetilbudet til innvandrere.

Bjørn Bjorvatn. *Skiftarbeid og søvn. Slik mestrer du nattarbeid og uregelmessig arbeidstid*. Bergen: Fagbokforlaget, 2019. Boken er skrevet for skift- og nattarbeidere, og inneholder konkrete råd om hvordan arbeideren kan mestre denne type arbeid.

Figur 3: Noen av fagbøkene utgitt de siste årene

Elisabeth Holm Hansen, Steinar Hunskaar. *Legevaktarbeid*. 2. utg. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 2020. Andre og reviderte utgave av boken fra 2016. Bjørn Bjorvatn. *Bedre søvn. En håndbok for deg som sover dårlig*. Bergen: Fagbokforlaget, 2021. Oppdatert og revidert versjon av boken utgitt i 2013.

Litteratur

- Fugelli P. Lærebøker i almenmedisin. *Tidsskr Nor Lægeforen* 1981; 101: 582–5.
- Fugelli P. Du skal skrive ditt fag. *Tidsskr Nor Lægeforen* 1984; 104: 1343–6.
- Fugelli P. Allmän medicin. *Läkartidningen* 1990; 87: 972.
- Haug K, Hunskaar S. Å bygge et institutt. I: Bjørndal A, Nylenna M (red.). *Med makten i sitt ord*. Oslo: Unipub, 2003: 33–45.
- Horgen E, Hunskaar S. Norsk faglitteratur for allmennpraksis. Noen krav og forventninger. *Tidsskr Nor Lægeforen* 1990; 110: 1718–20.
- Hunskaar S. Faglitteratur for allmennpraksis. I: *Festskrift for Allmennlegeforeningens 75-års jubileum 1938–2013*. Oslo: Allmennlegeforeningen – Den norske legeforening, 2013: 118–32.
- Hunskaar S. Felles allmenmedisinsk lærebok i Skandinavia. *Utposten* 2015; 44 (6): 24–7.
- Kirkengen AL. Den allmenmedisinske kanon – er den nå komplett? *Utposten* 2004; 33 (4): 32–5.
- Sigurdsson JA, Bengtsson C. New Scandinavian book on the clinical work of general practice. *Scand J Prim Health Care* 1998; 16: 7.
- Tibblin G, Haglund G. *Allmän medicin*. Stockholm: Almqvist & Wiksell, 1989.